

УДК 811.111.342'41

[https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245922](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245922)

ВАРІАТИВНИЙ ХАРАКТЕР МОВЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ БРИТАНСЬКОЇ ЖІНКИ

Вихор О. Ф.

старший викладач

Національний університет «Одеська морська академія»

orcid.org/_0000-0003-443-7293

Рудік І. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

orcid.org/000-0001-9208-4923

В статті досліджуються питання варіативності просодії в жіночому мовленні. В фокусі дослідження перебуває мовленнєва поведінка британських жінок, різних за професією. Визначення основних просодичних маркерів їхнього мовлення є метою дослідження. Предметом дослідження є варіативність просодичних моделей мовлення жінок. Об'єктом дослідження є невідготовлене монологічне мовлення дикторів телебачення, лекторів університету як представників досліджуваних професій. У запропонованій роботі зроблено спробу з'ясувати кореляцію гендерної і професійної приналежності мовця з особливостями її мовленнєвої поведінки. Усіх інформантів можна схарактеризувати як успішних жінок, які є фахівцями у своїй галузі і мають досвід професійної діяльності. Професійна належність людини впливає на багато аспектів її життя, в тому числі й на пов'язану з її професійною діяльністю. Ступінь впливу професійної діяльності людини на її мовленнєву поведінку тим вищий, чим більшу кількість вербального спілкування передбачає її професія. Гендер, так само як і професія людини, є одним із ключових факторів соціальної варіативності і найважливішим компонентом соціального статусу. Завданням дослідження було: розглянути основні напрямки гендерної лінгвістики з метою визначення мовленнєвої поведінки; проведення фонетичного експерименту з метою виявлення просодичних характеристик мовленнєвої поведінки сучасної британської жінки. Відповідно до поставленої мети та завдань у роботі використана методика аудиторського аналізу, який дав змогу ідентифікувати й інтерпретувати зібрані фонетичні дані, а також інтонавання для зображення інтонації мовлення. У проведеному дослідженні було зроблено спробу проаналізувати мовленнєву поведінку сучасної британської жінки за допомогою просодичних особливостей її мовлення.

Ключові слова: сучасна британська жінка, мовленнєвий портрет, просодія, професія, вік, тон.

THE VARIANT NATURE OF THE BRITISH WOMEN'S SPEECH BEHAVIOR

Vykhor O.F.

senior lecturer, Odesa National Maritime Academy

Rudik I.V.

PhD in Linguistics, associate professor
Odesa I.I. Mechnikov National University

The question of prosodic variation in women's speech has been analysed in the present article. Women's of different social position (age and profession) speech behavior is in the centre of the given

investigation. Women's speech, being the subject of the analysis, allowed to reveal their specific peculiarities and arrange their speech behavior. The aim of the investigation is to define prosodic markers of women's speech behavior. The subject of investigation is variation of women's speech prosodic models. The object is unprepared monological speech of TV announcers and university lecturers as representatives of the analysed professions. The following tasks have been set: to distinguish main trends in gender linguistics, with the aim of defining speech behavior; to conduct phonetic analysis; to reveal differentiating prosodic characteristics, identifying women's speech behavior. In accordance with the aim and tasks of investigation, perceptive auditory analysis was applied which allowed to identify and interpret the analysed phonetic data and method of intoning was used to describe speech intonation. The concluded investigation allowed to analyse contemporary British women's speech behavior with the help of prosodic peculiarities of their speech. The auditory analyses allowed to come to the following conclusions: speech behavior of successful women-announcer is characterized by prevalence of Falling Scale and Falling terminal tone, which identify them as confident, categorical in speech women, who can convince interlocutors, influence them, as the main aim of announcers speech is to reach the listener, to make information maximum available and understandable. Speech behavior of university lecturers is characterised by more variable character. Their speech is dominated by Rising, Wavy scales, which is explained by peculiarities of the profession: they masterfully use their voice timbre, and high tonality of speech testify their skills to adopt speech behavior to communication conditions. Thus prosodic means, which form during the act of communication may characterise the speaker's originality, different by age and profession.

Key words: contemporary British woman, speech portraiture, prosody, profession, age, Scale, tone.

Вступ. У сучасному мовознавстві роботи, що ґрунтуються на соціально-маркованій специфіці статі, викликають все більшу цікавість з боку дослідників (Петренко 2011). Жіноче мовлення стало предметом численних досліджень, які дозволили виявити специфічні особливості її мовленнєвої поведінки. Зарубіжні лінгвісти У. Лабов, П. Траджілл у своїх дослідженнях визначили соціолінгвістичні змінні, які виступають як мінливі фактори в процесі продукування мовлення і виявили закономірність: жінки будь-якого віку і класу вживають у мовленні більш стандартні форми мови, ніж чоловіки. П. Траджілл віддає перевагу більш нормативному жіночому мовленню, оскільки жінка традиційно значніше впливає на виховання дітей (Lakoff 1975).

На думку сучасних фахівців в галузі соціолінгвістики мовлення людини виступає індикатором статусної належності мовця: здебільше людина може зробити висновок про соціальний стан, професію співрозмовника протягом не тривалої розмови. Існує деякий інваріативний набір мовленнєвих особливостей притаманних мовцю певної професії, певного соціального статусу. Переважна більшість лінгвістів погоджуються з виявленою У. Лабовим мовленнєвою поведінкою жінок, що проявляється в різноманітних судженнях про стандартні і нестандартні форми вимови і різному рівні сприйняття лінгвістичних змінних (Freeman 2007).

Вивчення впливу професії і гендера на мовленнєву поведінку мовця присвячена велика кількість робіт. Р. Лакофф описала особливості жіночого мовлення і виявила, що жіноче мовлення більш ввічливе порівняно з мовленням чоловіків; жінки частіше вживають розділові запитання; для вираження ствердження жінки вдаються до інтонації запитання у ствердженнях; жінки

частіше ухиляються від прямої відповіді, жінки вживають правильну граматику (Coates 1993).

Але те, що Р. Лакофф називала типово жіночою мовою, було виявлено іншими вченими і в мовленні чоловіків. У. Барр та Б. Аткинс пояснили це залежністю лінгвістичних особливостей мовлення від соціального стану і професії і залежно від ситуації спілкування (Lakoff 1975). На думку Т.І. Шевченко серед усіх факторів що визначають соціальну стратифікацію, рід діяльності людини є найбільш значущим (Шевченко 1990). Автор зазначає, що ступень впливу професійної діяльності на мовленнєву поведінку людини тим вищий, чим більше кількість вербального спілкування передбачає її професія.

Однак, незважаючи на величезну кількість праць ще й досі залишається відкритим питання про визначення просодичних особливостей професійного мовлення жінок. Саме через це у пропонованій роботі зроблено спробу з'ясувати кореляцію гендерної і професійної приналежності мовця з особливостями її мовленнєвої поведінки.

Метою дослідження є визначення основних просодичних маркерів мовленнєвої поведінки сучасної британської жінки, зайнятої в різноманітних професійних сферах діяльності. **Завданням** дослідження було:

- розглянути основні напрямки гендерної лінгвістики з метою визначення мовленнєвої поведінки жінки;
- визначити поняття “професії”
- проведення фонетичного аналізу;
- виявлення просодичних характеристик, які можуть служити маркерами мовленнєвої поведінки представниць досліджуваних професій- дикторів телебачення й лекторів університету .

Відповідно до поставленої мети та завдань у роботі використана **методика** аудиторського аналізу, який дав змогу ідентифікувати й інтерпретувати зібрані фонетичні дані, а також інтонування для зображення інтонації мовлення.

Матеріалом дослідження послужили записи інтерв'ю з чотирма британськими жінками – представницями двох професій: 2 диктора телебачення і 2 лектора університету. Загальний час звучання аудіоматеріалу склав 44 хвилини. Усіх інформантів можна схарактеризувати як успішних жінок, які є фахівцями у своїй галузі і мають досвід професійної діяльності.

Результати і обговорення. Професійна належність людини впливає на багато аспектів її життя, в тому числі й на пов'язану з її професійною діяльністю. Ступінь впливу професійної діяльності людини на її мовленнєву поведінку тим вищий, чим більшу кількість вербального спілкування передбачає її професія. Це відзначає й Є. В. Корнелаєва, кажучи про існування так званих «професій із підвищеною мовленнєвою культурою». Представниками таких професій є диктори телебачення, оратори, актори - професіонали, які використовують голос як своє основне «знаряддя виробництва» (Корнелаєва 2015: 19).

Гендер, так само як і професія людини, є одним із ключових факторів соціальної варіативності і найважливішим компонентом соціального статусу. У соціолінгвістичних дослідженнях гендерна специфіка мовлення розглядається у

межах комунікативної поведінки чоловіків і жінок. Учені вивчають характерні для мовлення представників двох статей стратегії і тактики, вживання просодичних моделей у мовленні, способи досягнення успіху в комунікації. Дуже цікавою також є так звана «феміністська лінгвістика», яка виникла в США ще в 60-70-і роки минулого століття, і вивчає дві групи питань. У межах першої групи вчені досліджують мовленнєву поведінку чоловіків і жінок з метою виявлення мовних асиметрій, спрямованих проти жінок. Ці асиметрії є наслідком патріархальних стереотипів, що впливали на мовленнєву поведінку обох статей і створювали картину світу, в якій жінка наділяється переважно негативними рисами і виконує другорядну роль щодо чоловіка. Представники другого напрямку досліджують гендерну специфіку інтеракції в одностатевих і змішаних групах, Такий підхід ґрунтується на твердженні про те, що існують різні стратегії комунікативної поведінки чоловіків і жінок, що розвиваються на базі патріархальних стереотипів, наявних у мові. Вчені досліджують особливості мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок в різних контекстах, у низці екстралінгвістичних ситуацій: спілкування в комерційних компаніях і бізнес спільнотах, дебати в парламенті, діалоги лікарів і пацієнтів, мовленнєва поведінка жінок-поліціантів, жінок-суддів, телевізійні ток-шоу та радіопередачі (Корнелаєва 2015).

Засновницею феміністської лінгвістики можна вважати Робін Лакофф, яка у своїй праці «Мова і місце жінки» обґрунтовує андроцентричність мови і підлегле становище жінки в картині світу, що відтворюється за допомогою мови. Лакофф характеризує жіночу комунікативну поведінку, як невпевнену, менш агресивну, ніж чоловічу, більш гуманну і орієнтовану на співрозмовника. Жінка у змозі слухати і чути співрозмовника, вона не намагається контролювати перебіг бесіди. Така мовленнєва поведінка жінки свідчить про некомпетентність і негативно відбивається на її іміджі. Чоловіча мовленнєва поведінка відрізняється більшою агресивністю, прагненням домінувати в ході бесіди, меншою схильністю до компромісів (Lakoff 1975).

Зарубіжна дослідниця Т. І. Шевченко дослідила мовлення британських жінок високого і низького соціального статусу і виділила їх основні просодичні характеристики. Для мовлення жінок високого соціального статусу характерно різноманіття мелодійного репертуару, дотримання певних пропорцій, тобто кількісних співвідношень тих або інших елементів у мелодії, їх мовлення відрізняється широким діапазоном голосу, який дозволяє виразити глибину мелодійних модуляцій. Мовлення представниць низького соціального статусу демонструє обмежений мелодійний репертуар, вузький діапазон голосу, у мовленні яскраво представлені регіональні риси (Потапова 2000).

Проте, ці просодичні характеристики лише умовно можуть вважатися типовими рисами мовленнєвої поведінки жінок. У різних комунікативних ситуаціях вплив гендера проявляється у виборі одних компонентів просодії і блокуванні інших. При аналізі мовлення досліджуваних інформантів – чотирьох жінок, ми брали до уваги такі фактори як вік, професійна приналежність. Як зазначає Дж. Коутс, стать відіграє ключову роль тільки в тому випадку, коли за

всіма іншими параметрами комуніканти перебувають в однакових умовах (Шевченко 1990). Досліджувані інформанти були представлені в одні вікові групі 30-45 років.

Мелодійні характеристики

Серед просодичних характеристик найгнучкішою і найрухливішою є мелодика, яка може передавати інформацію про професійну належність мовця. Методом перцептивного (аудиторського) аналізу було визначено основні одиниці мовленнєвої мелодії (шкали, термінальні тони, діапазон), окреслено спільні та диференційні ознаки просодії мовлення досліджуваних інформантів-жінок. Результати проведеного аналізу показали, що мелодійна організація мовлення представниць досліджуваних професій та різних вікових груп відрізняється високим ступенем тональної варіативності як у плані реалізації термінальних тонів, так і в плані оформлення перед'ядрової частини (шкали) інтонаційної групи (таблиця 1).

Таблиця 1

Частотність використання інтонаційних шкал (у %).

Вікова і професійна диференціація

Інформанти Тип шкали	Тип шкали				
	Спадна	Висхідна	Рівна (середня)	Хвилеподібна	Ковзна
Диктор телебачення (40 р.)	54	12	28	2	4
Диктор телебачення (35 р.)	51	24	20	4	1
Лекторка університету (40 р.)	29	21	9	22	19
Лекторка університету (30 р.)	19	31	15	18	17

Як свідчать дані представлені в таблиці 1, мовлення всіх досліджуваних інформантів відрізняється варіативністю у використанні типів шкал. За характером зміни мелодики найбільш частотною є спадна шкала в мовленні дикторів телебачення. Найбільший відсоток (54%) використання в мовленні спадної шкали характеризує мовлення дикторки телебачення віком 40 років, трохи менший відсоток (51%) вживання спадної шкали зафіксовано в мовленні диктора 35 років. Високий відсоток використання спадної шкали вказує на впевнену, категоричну манеру мовлення.

Висхідна шкала (31%) домінує в мовленні лекторки університету за частотністю є спадна шкала середнього діапазону; в її мовленні також представлена хвилеподібна шкала (18%). Використання в мовленні цих типів шкал вказує на емоційний характер мовлення, темпоральне забарвлення голосу.

У мовленні дикторки телебачення превалює спадна шкала, але її мелодійний контур відрізняється різноманіттям у використанні типів шкал (таблиця 1). Це можливо пояснити тим фактором, що основна мета диктора – вплинути на слухача, донести важливу інформацію, зробити її доступною і зрозумілою. Через це її мелодійний репертуар відрізняється варіативним характером.

В інтерв'ю досліджуваних інформантів більшу частину термінальних тонів

становить спадний тон різного діапазону, що є типовим для британського варіанта англійської мови. У мовленні двох інформантів-дикторів спадний термінальний тон домінує (38% і 37%) в мовленні лекторів університету високий спадний (22% і 25%), висхідний (37% і 27%) та спадно-висхідний та висхідно-спадний (таблиця 2).

Таблиця 2

Частотність використання термінальних тонів.
Вікова і професійна диференціація

Інформанти	Тип термінального тону (%)					
	Спадний високий (High Fall)	Спадний низький (Low Fall)	Висхідний (Low Rise)	Спадно-висхідний (Fall-Rise)	Висхідно-спадний (Rise-Fall)	Рівний (Level)
диктор телебачення (40 р.)	25	38	14	16	17	-
диктор телебачення (35 р.)	29	37	16	18	-	-
лектор університету (40 р.)	22	10	31	23	17	-
лектор університету (30 р.)	25	5	27	17	26	-

Вживання рівного тону, не представлено в мовленні представлених інформантів. Найбільший відсоток вживання низької спадної шкали (Low Fall) зареєстровано в мовленні жінок, які є успішними фахівцями, знають свою справу, категоричні у своїх судженнях. Високий спадний тон (High Fall) домінує у мовленні лекторів. Вживання цього тону вказує на зацікавленість, інтерес до співрозмовника, передає підвищений емоційний стан мовця. Висока рекурентність висхідно-спадного тону в мовленні лекторів 30 років пояснюється тим фактом, що молодь більш емоційна у своїх висловлюваннях з одного боку, а з іншого – надає мовленню відтінку незавершеності і здебільшого вживається перед паузами хезитації, коли мовцю потрібен час, щоб висловити свою думку.

Відсутність рівного тону у мовленні досліджуваних інформантів пояснюється тим, що всі інформанти є успішними жінками у своїй галузі, упевнені в собі і вмюють чітко висловлюватись, не залишаючи згадку про незавершеність думки.

Висновки. У проведеному дослідженні було зроблено спробу проаналізувати мовленнєву поведінку сучасної британської жінки за допомогою просодичних особливостей її мовлення. Аналіз результатів отриманих під час нерецептивного аудиторського дослідження став підставою для таких узагальнень: мовленнєва поведінка успішної жінки диктора характеризується превалюванням спадної шкали і спадного термінального тону, що вказує на впевнених в собі, категоричних жінок, які вмюють переконати співрозмовника, вплинути на нього. Адже основна мета диктора донести інформацію до слухача, зробити її максимально доступною і зрозумілою.

Мовлення лекторів університету характеризується більш варіативним характером вживання просодичних моделей. У мовленні дикторки телебачення (40р), так само як і в мовленні більш молодого покоління (35р), домінують висхідна, хвилеподібна шкали, що пояснюється особливостями її професійної діяльності, вони майстерно володіють голосом, а висока тональна варіативність мовлення свідчить про вміння прилаштовувати мовленнєву поведінку під умови комунікації. Отже, просодичні засоби, що формуються під час спілкування, характеризують своєрідність мовців, різних за віком і професією.

Список літератури

- Валігура О.Р. Класифікація загально лінгвістичних ознак мовної інтерференції. *Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти* : [I міжнар. наук-практ. коф.]. Київ, 2014. С. 3-5.
- Корнелаяєва Є. В. Варіативність професійних просодичних особливостей мовлення (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі інтерв'ю з політиками, акторами, дикторами телебачення). Автореф. дис....канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. Одеса, 2015. 19 с.
- Павлова А. К. Особенности просодического оформления речи современных женщин с высоким профессиональным статусом (на материале британских интервью). Автореф. дисс... канд. філол. наук: 10.02.04 - германские языки. М., 2017. 21 с.
- Петренко А.Д., Храбскова Д.М., Петренко Д.А., Исаев Э.Ш. Актуальные проблемы языковой вариативности в аспекте мировой интеграции и глобализации: [монография]. Симферополь, 2011. 204 с.
- Потапова Р. К. Сексолект как составляющая экспертной фоноскопии в криминалистике. *Гендер как интрига познания*. М.: «Рудомино», 2000. С. 143-146.
- Шевченко Т. И. Социальная дифференциация английского произношения. М.: Высшая школа, 1990. 142 с.
- Coates J. Women, Men and Language. Longman, London. №4. 1993. 228 p.
- Freeman R., McElhinny B. Language and Gender. *Sociolinguistics and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. P. 218-270.
- Lakoff R. Language and Woman's Place. New York, 1975. 328p.
- Labov W. Socio linguistic Patterns. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1972. 344 p.
- Trudgill P. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. Penguin books, 2000. 222 p.
- Trudgill P. Sex, covert prestige, and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society*. 1972. P. 179-195.

References

- Valigura, O.R. (2014). Kyiv Klasifikatsiya zagal'no lingvistichnikh oznak movnoï interferentsii [I mizhnar. nauk-prakt. kof.] [in Ukrainian]
- Kornelajeva, Ye. V. (2015). Odesa Variativnist' profesijnikh prosodichnikh osoblivostey movlennya (eksperimental'no-fonetichne doslidzhennya na materialy interv'yu z politikami, aktorami, diktorami telebachennya). Avtoref. dis....kand. filol. nauk: 10.02.04 – germans'ki movi. [in Ukrainian]
- Pavlova, A. K. (2017). Moscow Osobennosti prosodicheskogo oformleniya rechi sovremennykh zhenshchin s vysokim professional'nym statusom (na materiale britanskikh interv'yu). Avtoref. diss... kand. filol. nauk: 10.02.04 - germanskiye yazyki. [in Russian]
- Petrenko, A.D., Khrabskova, D.M., Petrenko, D.A., Isayev, E.Sh. (2011). Simferopol Aktual'nyye problemy yazykovoy variativnosti v aspekte mirovoy integratsii i globalizatsii: [monografiya] [in Russian]
- Potapova, R. K. (2000). Moscow Seksolektkak sostavlyayushchaya ekspertnoy fonoskopii v kriminalistike. Gender kak intriga poznaniya. [in Russian]

- Shevchenko, T. I. (1990). Moscow Sotsial'naya differentsiatsiya angliyskogo proiznosheniya. [in Russian]
- Coates, J. (1993). Women, Men and Language. Longman, London. №4.
- Freeman, R., McElhinny, B. (2007). Language and Gender. *Sociolinguistics and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. P. 218-270.
- Lakoff, R. (1975). Language and Woman's Place. New York.
- Labov, W. (1972). Socio linguistic Patterns. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press.
- Trudgill, P. (2000). Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. Penguin books.
- Trudgill, P. (1972). Sex, covert prestige, and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society*, 179-195.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2021 р.